

Адабияттар:

1. Абрамзон С.М. Кыргыздар. [Текст] // – Фурунзе: С.М. Абрамзон – Фурунзе: / Кыргызстан, 1989.- 213с.
2. Акматалиев А. А. Жасалма өнөр чеберлери: Элдик өнөр жөнүндө очерк.-Ф.: Киргизия, 1982,-152 б.
3. Арзиев М. Развитие ассортимента вальялно-войлочных изделий [Текст] / Ж. А. Сыдыкова // Известия ОшГУ. 2014 №2 С.75-84
4. Бабаев Д. Б. Илме дос саймасынын технологиясы жана аны окутуунун методикасы. [Текст] / Камилжан кызы К. // Известия ОшКУУ. НОТ.2021 №2, С.92-97.
5. Камилжан кызы К. Методика и технология изготовления «курака». [Текст] / М. А. Арзиев, Н. С. Абдыкалыкова // Издательский центр «Наука и практика», 2024 Нижневартовск, Россия.
6. Молдосанова Н. Д. Курак техникасын «Мурас» айымдар аксессуар жыйнагына колдонуу. [Текст] / А. А. Усенбаева // Исхак Раззаков атындагы КМТУ “Буюмдарды көркөм долборлоо” кафедрасы
7. Курак кууроону уйронуу.
https://www.youtube.com/watch?v=3A7b_5XdIPk.
8. Абдан кооз курак бат уйрөнүп алыңыз.
https://www.youtube.com/watch?v=E15qLZ_0PLw.
9. <https://www.youtube.com/watch?v=EQq7YXZkP9M>. Турна Курак.

УДК 687.016

Арзиев Муса, т.и.к. доцент,
ORCID 0009-0002-6759-2154
Ош технологиялык университети,
Молдошева Аида Буркановна, ага окутуучу,
ORCID 0009-0003-1382-0251
Ош технологиялык университети
E-mail: moldosovaaida1@gmail.com

АССОЦИАЦИЯ УСУЛУН КОСТЮМГА МОДЕЛЬ ИШТЕП ЧЫГУУГА КОЛДОНУЛУШУН ИЗИЛДӨӨ

Макалада ассоциация усулунун ыкмаларын, костюмга модель иштеп чыгууга колдонулушу изилденди. Ар бир ыкма боюнча изилдөөнүн жыйынтыгы болгон костюмдун жаңы моделдери көрсөтүлдү жана мүнөздөлдү.

Негизги сөздөр: ассоциация, усул, ыкма, костюм, модель, алдыңкы технология, образ, силуэт, гипербола, орнамент, стиль, эмпатия, аналогия, неология, мода, бионика.

Арзиев Муса, к.т.н. доцент,
Ошский технологический университет,
Молдошова Аида Буркановна, ст. преподаватель,
Ошский технологический университет

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДА АССОЦИАЦИИ ПРИ РАЗРАБОТКЕ МОДЕЛИ КОСТЮМА

В статье исследуются методы ассоциации и их применение при разработке моделей костюмов. Для каждого метода представлены результаты исследования, в которых показаны и охарактеризованы новые модели костюмов.

Ключевые слова: ассоциация, метод, прием, костюм, модель, передовые технологии, образ, силуэт, гипербола, орнамент, стиль, эмпатия, аналогия, неология, мода, бионика.

Arziev Musa, candidate of technical sciences,
associate professor,
Moldoshova Aida Burkanovna, senior lector,
Osh Technological University

STUDY OF THE APPLICATION OF THE ASSOCIATION METHOD IN COSTUME DESIGN ABSTRACT

This article explores the methods of association and their application in costume design. For each method, the research results are presented, showing and describing new costume models.

Key words: association, method, technique, costume, model, advanced technologies, image, silhouette, hyperbole, ornament, style, empathy, analogy, neology, fashion, bionics.

Киришүү. Костюмга жаңы модель иштеп чыгууга дизайнерлер- модельерлер колдонгон усулдар бир нече [1, 2]. Ар бир дизайнер өзүнүн чыгармачылык дарааметине, көркөм долбоорлоо тажырыйбасына жана башка шарттарга байланыштуу жаңы моделдерди иштеп чыгууга усулду тандап алат.

Жаш дизайнер-модельерлер жана өндүрүштө ишин жаңы баштаган адистер үчүн усул тандоо түйшүктүү болот. Себеби алар көркөм долбоорлоонун ар бир усулун терең өздөштүрө элек болушу мүмкүн.

Макалада костюмдун жаңы моделдерин долбоорлоодо көп колдонулган усулдар боюнча, кыскача маалыматтар берилди жана ассоциация усулунун ыкмалары изилденип колдонулушу көрсөтүлдү.

Актуалдуулугу. Кыз-келиндердин көпчүлүгү, жылдын ар бир жаңы сезонунан жаңы, өзгөчө, башкаларга окшош болбогон моделдеги кийимди кийүүнү каалашат. Алардын ар бирин жаңы моделдеги костюм менен камсыздоо үчүн канчалаган моделдерди иштеп чыгуу талап кылынаарын эсептөө да кыйын. Учурдун бул талаптарын орундатуу үчүн кийим дизайнерлерин, айрыкча жаш дизайнерлерди, жаңы моделдерди долбоорлоонун эффективтүү усулдардын колдонууга багыттоо жана аларды үйрөтүү зарыл [5].

Жумуштун максаты - Жаш дизайнерлерди жана ишин жаңы баштаган дизайнер-модельерлерди, көркөм чыгармачылык долбоорлоонун усулдары жана ыкмалары менен тааныштыруу. Ассоциация усулун изилдөө аркылуу бул усулдун ыкмаларын колдонууну жаштарга терең билдирүү болуп саналат.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору. Жаратылыштагы ар кандай предметтер, фауна, флора, кубулуштар, илимдеги, техникадагы жана технологиядагы жаңылыктар; дүйнөгө белгилүү жана улуттук мода үйлөрүнүн, дүйнөгө атагы чыккан дизайнерлердин моделдери жана коллекциялары; субъективтүү элестетүү-лөр изилдөөнүн материалы же предмети болду. Тандалган предметке эмпирикалык изилдөөнүн усулдары колдонулуп, табылган идеяларга моделдин эскиздери иштелип

чыкты. Иштелип чыккан ар бир эскизге изилдөөнүн анализ, салыштыруу, жалпылоо, дедукция, логикалык усулдары колдонулуп, костюмга моделдер тандалды.

Изилдөөнүн жыйынтыктары. Костюмга жаңы моделдерди иштеп чыгууда ассоциация усулунун ыкмаларынын колдонулушу практика жүзүндө көргөзүлдү. Кыз-келиндер үчүн костюмдун жаңы моделдери иштелип чыкты.

Кийимге жаңы моделдерди долбоорлоодо, өткөн кылымдарда жана азыркы учурда дагы колдонулуп келе жаткан негизги усулдардын бири, чыгармачылык булактан болгон шыктануу жана эргүү эмоцияны жаңы идеяларды табууга колдонуу усулу.

Чыгармачылык булак усулун колдонуу жаштар үчүн татаал, себеби көркөм чыгармачылык долбоорлоодо көп жылдык тажрыйбаны талап кылган усул. Белгилүү жана тажрыйбалуу дизайнерлер бул усулду өтө чыгармачылык менен колдонушат. Алардын моделинде чыгармачылык булак эч качан ачык чагылдырылбай, бирок ансыз эле чыгармачылык булак, жумулган көзгө көрүнүп, музыка болуп кулакка угулуп, аромат жыты менен аңкып турат. Ошондуктан жаштар үчүн чыгармачылык булак усулун колдонуу кыйынчылыктуу.

Өткөн жана азыркы учурда колдонулуп келе жаткан усулдардын дагы бири, белгилүү дизайнер-моделерлердин жана Мода үйлөрүнүн усулдары. Белгилүү дизайнер модельерлер, окуучу үйрөнчүктөр менен чогуу иштешип, аларга өздөрүнүн дизайнерлик ыкмаларын жана чеберчилигин үйрөтүшкөн. Ал эми белгилүү Мода үйлөрүнүн алдында тандалып алынган таланттуу жаштарга, дизайн эрежелери окутулган. Ошондуктан белгилүү дизайнерлер жана Мода үйлөрү колдонгон өздүк усулдар, муундан-муунга өтүп азыркы күнгө чейин сакталып келе жатат. Жаш дизайнер-модельерлер белгилүү дизайнерлерге (Коко Шанель, Кристиан Диор жана башкалар) окшош болуу каалоосу менен болушу мүмкүн, бул усулдар жаштар тарабынан көп колдонулат [6, 7].

Атайын көркөм-чыгармачылык долбоорлоо үчүн иштелип чыккан жетелеме усулдардын (эвристикалык усулдар), түрлөрү көп [3,4]. Бул усулдардын бир багыты болгон, ассоциация усулун изилдөө, ассоциация усулунун идея табууга мейкиндиги эбегейсиз чоң экендигин көрсөттү. Ассоциация усулунун бул ыкмасы: илимдеги, техникадагы, технологиядагы жана материалдагы жаңы ачылууларды идея табууга же жаңы моделдерди иштеп чыгууга колдонуу. Алдыңкы технология деп аталган бул ыкманын колдонулушун изилдөө үчүн техникадагы структурасын өзгөртүүчү механизмдер; технологиядагы диод аркылуу түс өзгөртүү жана хамелион материалдар тандалып алынды. Структурасын өзгөртүүчү механизмдер боюнча костюмга жаңы модель иштеп чыгууга идея табууга мүмкүн болгон багыттар изилденди жана мындай багыттар көп экендиги аныкталды. Ар бир багыт боюнча идеяларга көптөгөн эскиздер иштелип чыкты. Диод аркылуу түс өзгөртүү жана хамелион материалдар боюнча дагы, жаңы модель иштеп чыгуу үчүн идея табууга мүмкүн болгон багыттар изилденди жана андай багыттар аныкталды. Ар бир багыт боюнча идеяларга көптөгөн эскиздер иштелип чыкты. Иштелип чыккан моделдердин арасынан, неон хамелион кристалл материалы колдонулуп, кыз-келиндер үчүн иштелип чыккан моделдер, 1-сүрөттө көрсөтүлдү.

Модель А. Түстөрүн өзгөртүп туруучу неон хамелион кристалл материалдар жана жарык берүүчү эффектеги майда тесьмалар колдонулган суу периси чагылдырылган модель.

Модель Б. Түстөрүн өзгөртүп туруучу неон хамелион кристалл материалдар жана жарык берүүчү эффектеги майда тесьмалар колдонулган сахна костюмунун модели.

Модель В. Түстөрүн өзгөртүп туруучу неон хамелион кристалл материалдар жана жарык берүүчү эффектеги майда тесмалар колдонулган сахнага кийилүүчү кийимдин модели.

А Б В

1-сүрөт. Ассоциация усулунун алдыңкы технология ыкмасын колдонуу.

Бул моделдер, жаңы ачылыштын бир түрү боюнча эле, жаңы идеяларды табууга ар түрдүү багыттар бар экендигин жана ар бир багыт боюнча көптөгөн моделдерди иштеп чыгуу мүмкүн экендигин көрсөттү.

А Б В

2-сүрөт. Ассоциация усулунун аналогия ыкмасын колдонуу

Ассоциация усулунун алдыңкы технология ыкмасына жүргүзүлгөн изилдөөлөр, ассоциация усулунун калган: аналогия, ассоциация, неология, бионика, эмпатия жана гипербола ыкмалары боюнча дагы жүргүзүлдү. Башкача айтканда ассоциациянын ыкмасынын шартына байланыштуу изилдөөнүн предметти тандалды; предметтин, моделге идея табууга мүмкүн болгон багыттары аныкталды; багыттар боюнча эскиздер иштелип чыкты; эскиздерге талдоо жүргүзүлүп моделдер тандалып алынды жана мүнөздөлдү; ыкманын модель үчүн жаңы идея табуу мүмкүнчүлүгү бааланды.

Ассоциация усулунун аналогия аталыштагы ыкмасында, моделди иштеп чыгууга идея белгилүү дизайнерлердин моделдеринен, коллекцияларынан, улуттук костюмдардан жана декоративтүү колдонмо буюмдардан жана башкалардан алынат.

Адам баласы сезүү органдары менен канчалык көп предметтерди көрөт, угат, элестетет. Ошондуктан ассоциация усулу боюнча жаңы идеяларды табууга багыттар абдан эле көп. Ар бир багыт боюнча көптөгөн моделдерди иштеп чыгууга мүмкүн экендигин 3 – сүрөттөгү моделдер далилдейт. Заманбап модадагы идеялар баардык учурда, башкалар тарабынан колдонулат, моралдык, психологиялык эскиргенге чейин. Бирок бөлөк идеяны колдонуп иштелип чыккан модель плагиат болбоосу үчүн моделдин үстүнө: процессте эмнени өзгөртүү керек? прототипте эмнени өзгөртүү керек? кантип өзгөртүү керек? деген суроолорду коюп, ошого жараша моделди өзгөртүү керек. Моделди иштеп чыгууга эч кандай идея табуу талап кылбаган ассоциациянын бул ыкмасын неология деп аталат. Неология ыкмасын колдонуу менен иштелип чыккан моделдер 4-сүрөттө көрсөтүлдү.

4 – сүрөт. Ассоциация усулунун неология ыкмасын колдонуу

Модель А. Моделди иштеп чыгуу үчүн деним стилиндеги костюм колдонулду. Аналогдогу моделге киргизилген өзгөртүүлөр: костюмдагы конструкциялык деталдардын формалары, адамдын дене түзүлүшүнө кыналышкан силуэт, костюмдун курткасынын желкесине жана жеңдеринин үстүнө акцент катары өсүмдүктөр дүйнөсүнүн стилизацияланган формасындагы орнаменттер менен жасалгаланышы.

Модель Б. Моделди иштеп чыгуу үчүн классикалык стилдеги костюм колдонулду. Аналогдогу костюмдан өзгөртүүлөр: жакет өзгөчө конструкциядагы болерого айланды жана клеш шымдын сыртынан кыска белдемчи кошулду. Костюмда акцент катары белдемчиге ритмдүү орнаменттер менен кооздук берилди.

Модель В. Моделди иштеп чыгуу үчүн оверсайз стилиндеги кийим колдонулду. Костюмда прототиптин формасы жана түсү өзгөртүлдү. Кийимдин өңүрүнө өсүмдүктөрдүн стилизацияланган формасындагы оюм чийимдер менен кооздук берилди.

Неология ыкмасы менен модадагы ар бир моделди, ар тараптуу багытта өзгөртүү менен ар түрдүү моделдерди иштеп чыгууга болот. Ошондуктан неология ыкмасы, модадагы моделдердин санына барабар болгон багыттар боюнча жаңы моделдерди иштеп чыгууга мейкиндик түзөт.

Ассоциация усулунун бионика аталыштагы ыкмасы, жандуу дүйнөдөгү принциптер, уюштурулуш, жашоо, түзүлүш жана башка шарттарга байкоо жүргүзүү

аркылуу, модель үчүн идея издөөгө багыттайт. 5- сүрөттө бул ыкманы колдонуу менен иштелип чыккан моделдер берилди.

А

Б

В

5 – сүрөт. Ассоциация усулунун бионика ыкмасын колдонуу

Модель А. Бионикалык объект, сулуулуктун, сүйүүнүн символу болгон ак куу. Модель ак куунун түзүлүшүнөн алынган идеялардын негизинде иштелип чыкты. Ак куунун образы көптөгөн чыгармаларда колдонулуп келет. Эскизде ак кууга мүнөздүү образды ачып берүүдө анын кыймыл аракетин, силуэти, түсү колдонулду.

Модель Б. Бионикалык объект, тоо аркары. Тоо аркарын илгертен кыргыз элинде ыйык деп билишкен. Анын мүйүздөрүнүн стилдештирилген формасы кыргыз оюм чийимдеринде кеңири колдонулуп келе жатат. Эскизде тоо аркарына мүнөздүү болгон формалардан, түзүлүштөрдөн кыймылындагы ыкчамдык, шамдагайлык касиеттеринен алынган идеялардын негизинде модель иштелип чыккан.

Модель В. Бионикалык объект, Ала - Тоонун падышасы катары саналган ак илбирс. Моделде ак илбирске тиешелүү болгон сүрдүүлүктөн, ыкчамдыктан жана түзүлүшүндөгү сулуулуктан алынган идеялардын негизинде модель иштелип чыкты.

Бул моделдерде көрүнүп тургандай, ар бир жандуунун принциптери түзүлүштөрү жана жашоосу ар түрдүү моделдерди иштеп чыгууга багыт берет. Ар бир жандуу идея табууга көптөгөн багыттарды бергендиктен, бул ыкма, идея табууга дүйнөдөгү жандуулардын санынан көп багыттарды берет.

Эмпатия ыкмасы, моделдин утилитардык касиеттерин, жашоонун баардык шарттарына эффективтүү болушун камсыздоого багытталган. Бул ыкма менен моделди иштеп чыгуу үчүн, моделдин (кийимдин) функциясын, дизайнер өзү ар түрдүү шарттарда аткарып, моделге болгон талаптар ар тараптуу аныкталат. Модель иштеп чыгууда аныкталган талаптардын баардыгы эске алынат. Эмпатия ыкмасынын шарттары боюнча иштелип чыккан моделдер 6-сүрөттө көрсөтүлдү.

Модель А Модель жарым кыналышкан силуэтте болуп, костюмда сыртка чыгып турган кур же хлястиктери жок ыңгайлуу функционалдуу костюм болуп эсептелет. Костюмдун курткасынын желкесинин оң жагында жана жеңдеринде акцент катары өсүмдүктөр дүйнөсүнүн стилизацияланган формасындагы орнаменттер менен жасалганды.

Модель Б Костюм күнүмдүк кийип жүрүүгө арналып, эч кандай ыңгайсыздык жаратпайт. Костюмдун жеңдерине акцент катары ритмдүү орнаменттер менен кооздук берилди.

А Б В
6 – сүрөт Ассоциация усулунун эмпатия ыкмасын колдонуу

Модель В Модель эмпатия усулунда иштеп чыгылды. Костюмдун конструкциясы кийип жүргөндө кыймыл аракет жасоодо эч кандай ыңгайсыздык жаратпайт. Мындай кийимдер менен адамдар жыш болгон жерде, транспорттордо эч илешип кала турган деталы жок оңой суурулуп чыгып кетет.

А Б В
7 – сүрөт Ассоциация усулунун гипербола ыкмасын колдонуу.

Дизайнер изилдөө учурунда, моделге ар тараптуу көптөгөн талаптарды аныкташы мүмкүн. Анын негизинде, талаптардын санына барабар болгон багыттар жаңы моделдерди иштеп чыгуу үчүн түзүлөт. 6-сүрөттө көрсөтүлгөндөй ар бир багыт боюнча көптөгөн моделдерди иштеп чыгууга болот.

Ассоциация усулунун дагы бир өзгөчө түрү болуп гипербола ыкмасы эсептелет. Бул ыкмада идея эл арасында кездешкен өзгөчө (куудулча, күлкүмүштүү жана башка) кийимдерден, көрүнүштөрдөн алынат. Бул усулду изилдөө боюнча ишелип чыккан моделдер 7-сүрөттө көрсөтүлдү.

Модель А Костюм сахнадагы образдарды ачып берүүгө, карнавалга кийүүгө арналган. Костюм жарым кыналышкан силуэтте болуп көйнөктөн ласинадан турат. Моделдин көйнөгүнүн өңүрү жана ласинасы жаратыштын өсүмдүктөр дүйнөсүнүн стилизацияланган формадагы орнаменттер менен кооздолгон.

Модель Б Костюм карнавалга арналган. Костюм көйнөктөн, клеш шымдан, өзгөчө шляпадан түзүлгөн. Моделде акцент катары көйнөктүн оң жагына жана этегине өсүмдүктөрдөрдөн стилдештирилген орнаменттер аркылуу берилген.

Модель В Моделдин өзгөчөлүгү жеңдүү туникада жана жаратылыш дүйнөсүнүн стилдештирилген мотивиндеги орнаменттер менен декорацияланган шымда көрсөтүлгөн.

Гипербола ыкмасын колдонуп, ар кандай кийимдин моделин күлкүмүштүү моделге өзгөртүүгө мүмкүн экендиги далилденди. Бул гипербола ыкмасынын дагы, башка ыкмалар сыяктуу эле, жаңы моделдерди иштеп чыгууга эбегейсиз чоң мейкиндиги бар экендигин көрсөтөт.

Жыйынтыктар. Ассоциация усулунун ар бир ыкмасы, шартына байланыштуу костюмдун модели үчүн идея жаратууда көптөгөн багыттарды табууга мүмкүндүк берет.

Ар бир багыт дизайнерге, көркөм чыгармачылык деңгээлине жана тажырыйбасына жараша көптөгөн идеяларды таап, аларга жаңы моделдерди иштеп чыгышына шарт түзөт.

Жаш дизайнерге ассоциация усулун, костюмга модель иштеп чыгууга колдонуу эффективтүү, себеби бул усулдун ыкмалар идея табууга көптөгөн багыттарды берет. Ар бир багыт боюнча көптөгөн моделдерди иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк дайыма бар.

Корутунду:

1. Көркөм чыгармачылыктын ассоциация усулунун ар бир ыкмасы, костюмга моделдерди иштеп чыгуу үчүн, идея издөөгө багыттарды жана анын көптөгөн түрлөрүн берет. Ар бир багыт боюнча, костюмдун жаңы моделдерин иштеп чыгуу мүмкүн экендигин изилдөөлөр көргөздү.

2. Өндүрүштө иштеген жаш дизайнер-моделерлерге, дизайнердик ишмердүүлүктү жаңы баштаган жаштарга жана бүтүрүүчү квалификациялык жумушту, курстук долбоорлоону аткаруу үчүн студенттерге ассоциация усулунун ыкмаларын, костюмдун моделдерин иштеп чыгууда колдонуу сунушталат.

Адабияттар:

1. Киселева Т. В. Введение в проектирование одежды Благовещенск: [Текст] // Изд-во БГПУ, 2011. 55с.
2. Макавеев Н. С. «Основы художественного проектирование костюма» [Текст] // - Москва Издательский центр «Академия» 2010
3. Арзиев М. Использование методов проектирование костюма. [Текст] / А. Б. Молдошева // Известия КГТУ им И.Разакова, № 4(48) Бишкек. 2018 г. С. 100 – 107с.
4. Молдошова А. Б. Костюмду долбоорлоонун эвристикалык усулдарынын колдонулушу [Текст] // Известия ОшТУ им А. Адышева, №1 (181) 2022 г. 180-183с.
5. Абдыкалыкова Н.С. Швейная промышленность Кыргызстана: состояние и перспективы. [Текст] / Арзиев М.// Ош, Известия ОшТУ № 1, 2016, 77-89 с.
6. Абдыкалыкова Н.С., Методика и технология изготовления курака. [Текст] / М. Арзиев, Камилжан кызы К.// Бишкек. КГТУ им И.Разакова. Журнал бюлетень науки и практики № , 2024 г. 102 с.
7. Камилжан кызы К. Курак тигүү өнөрү. [Текст] / М. Арзиев, Э. Э. Кокоева // КУУ; НОТ № 2, 2024 г. 79 с.